

Leszek A. Wierzbicki (Lublin)

KONFEDERACI SZCZEBRZESZYŃSCY. PRZYWÓDCY ZWIĄZKU WOJSKA KORONNEGO NA PRZEŁOMIE 1672 I 1673 ROKU.

Zawiązana 23 listopada 1672 r. konfederacja szczepczeszzyńska była rezultatem trwającego od trzech lat konfliktu między królem Michałem a wojskiem koronnym. Fatalne relacje między władcą a podległym mu teoretycznie wojskiem wynikały z tego, że większość elity armii koronnej należała do stronnictwa malkontentów. Hetman wielki koronny Jan Sobieski był czołowym opozycjonistą, nic więc dziwnego, że krąg jego najbliższych współpracowników w wojsku koronnym podzielał jego stanowisko polityczne. Michał Korybut mógł liczyć jedynie na hetmana polnego koronnego Dymitra Wiśniowieckiego oraz na niewielką grupę oficerów.

Do wyraźnego rozdźwięku między władcą, a wojskiem koronnym doszło już w 1670 r. Źródłem konfliktu stały się postulaty, jakie zgłaszano w czasie odbywających się najpierw sejmików relacyjnych, a następnie w trakcie sejmików przedsejmowych. Szlachta koronna występująca w obronie wybranego przez siebie króla, domagała się na niektórych sejmikach, aby Sobieski zrezygnował z buławy i pełnił jedynie urząd marszałka wielkiego koronnego, a ponadto wrócono do lansowanego od wielu lat pomysłu zniesienia dożywotności urzędu hetmańskiego¹.

Wojsko koronne, które na początku września 1670 r. stacjonowało w obozie pod Trembowłą, zdecydowanie opowiedziało się po stronie hetmana wielkiego koronnego. W instrukcji dla posłów wojskowych na sejm zwyczajny znalazły się słowa krytyki pod adresem niechętniej Sobieskiemu szlachty, a ponadto wojsko nie zgadzało się na szarpanie dobrego imienia swego wodza². Co więcej pojawiły się wówczas propozycje utworzenia związku wojskowego, a co za tym idzie, przygotowano nawet projekty roty przysięgi. Ostatecznie jednak do zawiązania konfederacji przez wojsko koronne nie doszło, na co złożyło się kilka czynników. Po pierwsze, *w kolie generalnym panowie sami wojskowi między sobą mieszać*

¹ A. Przyboś, *Michał Korybut Wiśniowiecki 1640-1673*, Kraków-Wrocław 1984, s. 111, 114-115.

² *Instrukcja posłom wojska koronnego na sejm zwyczajny z obozu pod Trembowłą 6 IX 1670*, [w:] *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*, t. I, cz. 1, *Acta historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. II, Kraków 1880, s. 548-553; *J. Sobieski do Marysienki z obozu pod Trembowłą 9 IX 1670*, [w:] J. Sobieski, *Listy do Marysienki*, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1962, s. 332-334.

się poczęli, a ponadto wyprawiona z sejmu delegacja senatorów i posłów, doprowadziła do chwilowego uspokojenia nastrojów w szeregach wojska. Największy udział w powstrzymaniu żołnierzy przed utworzeniem związku pod Trembowłą miał jednak Sobieski, chociaż jak sam pisał, przyszło mu to z wielkim trudem³. Pojawił się jednak wówczas nowy zgrzyt, gdyż wojskowi niechętnie przyjęli wiadomość o tym, że podział hiberny ma się odbywać przy udziale komisarzy wyznaczonych na sejmie⁴.

Na nowo konflikt między władcą a wojskiem rozgorzał z początkiem 1672 r. Przywódcy wojska koronnego byli rozgoryczeni postawą władcy w czasie kampanii ukraińskiej przeprowadzonej w drugiej połowie 1671 r. i dali się wciągnąć w nową intrygę detronizacyjną, którą wznowił prymas Mikołaj Prażmowski. Pokazało to wyraźnie zachowanie delegacji posłów wojskowych, która wykazała się niebywałą ignorancją wobec króla w czasie sejmu zwyczajnego, odbytego na początku 1672 r.⁵ Ponadto część zgromadzonych pod Mohylowem żołnierzy, ze względu na brak środków finansowych i fatalne zaopatrzenie, w końcu stycznia 1672 r. utworzyła konfederację wojskową. Związek ten, kierowany przez podstolego lwowskiego Marcina Zamoyskiego, został jednak szybko zlikwidowany w wyniku działań podjętych przez Sobieskiego⁶.

W końcu czerwca tego roku kilkanaście chorągwi wojska koronnego znalazło się pod Warszawą i miało pomóc malkontentom w doprowadzeniu do detronizacji króla. Akcja ta zakończyła się wprawdzie niepowodzeniem, lecz przywódcy wojska koronnego nie potrafili się pogodzić z królem. 1 lipca 1672 r. zaakceptowali oni akt profrancuskiej, a jednocześnie antykrólewskiej konfederacji. Połowa podpisów złożonych pod tym aktem, została złożona przez osoby powiązane z wojskiem koronnym⁷. Nie była to jednak jeszcze konfederacja wojskowa. Na powstanie związku wojskowego armia koronna zdecydowała się dopiero

³ J. Szornel, *Zapiski z lat 1669-1673*, oprac. L. A. Wierzbicki, Lublin-Radzyń Podlaski 2008, s. 4; *Instrukcja posłom od koła rycerskiego do hetmana i wojska koronnego z Warszawy 20 IX 1670*, [w:] *Pisma do wieku...*, cz. I, s. 559-562; *J. Sobieski do Marysienińki z obozu pod Trembowłą 22 X i 5 XI 1670*, [w:] J. Sobieski, op. cit., s. 340-341, 344-345; Projekt przysięgi konfederackiej z tego czasu zamieścił T. Korzon, *Dola i niedola Jana Sobieskiego 1629-1674*, t. II, Kraków 1898, s. 432; A. Przyboś, *Michał Korybut...*, s. 115.

⁴ „Hyberna”, [w:] *Volumina Legum*, t. V, wyd. J. Ohryzko, Petersburg 1860, s. 29.

⁵ *Diariusz seymu warszawskiego w styczniu roku 1672*, wyd. F. Kluczycki, Kraków 1880, s. 51-53, 55-56; *Diariusz seymu zwyczajnego 1672 roku*, oprac. K. Przyboś, Kraków 2007, s. 106, 114; A. Przyboś, *Konfederacja gołąbska*, Tarnopol 1936, s. 36.

⁶ *Wiadomości o związku wojskowym r. 1672, cofnionym*, [w:] *Pisma do wieku...*, cz. II, Kraków 1881, s. 847; M. Wagner, *Wojna polsko-turecka w latach 1672-1676*, t. I, Zabrze 2009, s. 188-192.

⁷ *Akt konfederacji malkontentów z 1 VII 1672*, [w:] *Pisma do wieku...*, cz. II, s. 1001-1005; A. Przyboś, *Konfederacja gołąbska*, s. 51, 59-61; M. Sokalski, *Między królewskim majestatem a szlachecką wolnością. Postawy polityczne szlachty małopolskiej w czasach Michała Korybuta Wiśniowieckiego*, Kraków 2002, s. 169.

23 listopada 1672 r.⁸, w odpowiedzi na zawiązanie przez szlachtę konfederacji gołubskiej w dniu 16 października 1672 r.

Okoliczności zawiązania konfederacji szczepczeszzyńskiej oraz jej losy zostały wielokrotnie omówione przez historyków⁹. Dotychczas jednak nie scharakteryzowano przywódców tego związku wojskowego na przełomie 1672 i 1673 r., a więc od momentu jego zawiązania w Szczepczeszynie, do czasu nieformalnego zakończenia działalności, co nastąpiło z chwilą skasowania konfederacji gołubskiej w dniu 11 marca 1673 r. Należy przypomnieć, że konfederacja szczepczeszzyńska nie posiadała ani swojego marszałka, ani jakichkolwiek władz związkowych. Wprawdzie można ogólnie stwierdzić, że przywódcami tego związku były osoby, które kierowały strukturami wojska, jednakże część oficerów do tej konfederacji nie przystąpiła, a ponadto niektórzy związkowcy mimo złożenia przysięgi, nie angażowali się w żadne działania. Wyłonienie pełnej grupy jest o tyle trudne, że nie posiadamy wielu relacji z czasu działalności związku szczepczeszzyńskiego, a ponadto ograniczają się one jedynie do podawania najważniejszych związkowców.

Przywódcami omawianej tu konfederacji były osoby, które odgrywały czołową rolę w wojsku koronnym i jako pierwsze zgłosiły akces do tego związku. Pierwszą osobą, która zaprzysięgła akt konfederacji szczepczeszzyńskiej był wojewoda kijowski Andrzej Potocki, syn hetmana wielkiego koronnego Stanisława „Rewery” Potockiego. Po nim przysięgę wykonał kasztelan sanocki Mariusz Jaskólski¹⁰, który w 1659 r. był marszałkiem „Związku Braterskiego”. Trzecim senatorem, który zaaprobował konfederację wojskową był kasztelan bełski Aleksander Niezabitowski, który w latach 1662-1663 był marszałkiem „Związku Pobożnego”. Warto zauważyć, że kilka tygodni wcześniej zaakceptował on konfederację gołubską¹¹. Kolejnym z liderów wojska koronnego, którzy jako pierwsi zaprzysięgli

⁸ *Roty przysięgi wojska koronnego i hetmana Sobieskiego wykonanych w Szczepczeszynie 24 XI 1672*, [w:] *Pisma do wieku...*, cz. II, s. 1128-1129.

⁹ T. Korzon, op. cit., t. III, Kraków 1898, s. 285-291; A. Przyboś, *Konfederacja...*, s. 209-216; Z. Wójcik, *Jan Sobieski 1629-1696*, Warszawa 1994, s. 187-183; J. Urwanowicz, *Wojskowe „sejmiki”*. Koła w wojsku Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku, Białystok 1996, s. 164-165; L. A. Wierzbicki, *O zgodę w Rzeczypospolitej. Zjazd warszawski i sejm pacyfikacyjny 1673 roku*, Lublin 2005, s. 41-56; M. Sikorski, *Wyprawa Sobieskiego na czambuły tatarskie 1672*, Zabrze 2007, s. 216-220; M. Wagner, *Wojna polsko turecka...*, s. 294-298.

¹⁰ J. Szornel, op. cit., s. 22; A. Przyboś, *Potocki Andrzej*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XXVII, Wrocław 1983, s. 775; T. Nowak, *Jaskólski Mariusz Stanisław*, [w:] *PSB*, t. XI, Wrocław 1964-1965, s. 65.

¹¹ Z tego powodu szlachta województwa sandomierskiego zgromadzona w Opatowie domagała się odebrania mu kasztelanii bełskiej i starostwa lubelskiego. Vide: Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie [dalej: B PAU PAN], rkps 8338, k. 434-448v, *Instrukcja województwa sandomierskiego z 13 XIII 1672*; M. Sokalski, op. cit., s. 193.

związek szczebrzeszyński, był rotmistrz i krajczy koronny Wacław Leszczyński¹². Po nim rotę przysięgi przyjęli: chorąży koronny Mikołaj Sieniawski i kawaler maltański Hieronim Lubomirski¹³. Wprawdzie zachowane relacje, które przybliżają kulisy składania przysięgi w kościele Franciszkanów w Szczebrzeszynie, nie podają już innych osób, jednakże w oparciu o jeden z listów można tu jeszcze wymienić siostrzeńca hetmana Sobieskiego, księcia Aleksandra Ostrogskiego-Zasławskiego¹⁴.

Nieformalnym przywódcą był oczywiście hetman wielki koronny Jan Sobieski, który tym razem nie próbował odwozić swoich podwładnych od zawiązania konfederacji. Zresztą wymownym akcentem tego zwierzchnictwa nad związkiem szczebrzeszyńskim jest fakt, że wódz skonfederowanej armii koronnej złożył przysięgę na samym końcu¹⁵, zamykając tym samym czynności związane z zaprzysiężeniem rotę przez wojskowych.

Kolejną grupę przywódców związku wojskowego stanowią osoby, które w trakcie składania przysięgi zostały wyznaczone do podziału hiberny. Oprócz wspomnianego wyżej kasztelana sanockiego M. Jaskólskiego, był to porucznik i chorąży kijowski Stanisław Wyżycki oraz sędzia wojskowy Franciszek Kobylecki, który w trakcie zaprzysiężenia konfederacji czytał rotę przysięgi. Ponadto do podziału chleba zimowego wyznaczono: porucznika Zbigniewa Bliskowskiego, chorążego hetmańskiej chorągwi husarskiej Andrzeja Prusinowskiego i pułkownika Władysława Denhoffa¹⁶.

Dwa dni po zakończeniu czynności związanych z aprobowaniem konfederacji wojskowej, do Szczebrzeszyna przybył hetman polny koronny Dymitr Wiśniowiecki, oburzony na konfederatów gołębskich za to, że komendę nad zaciągami wojsk konfederacji gołębskiej oddano pisarzowi polnemu koronnemu Stefanowi Stanisławowi Czarnieckiemu. Należy zgodzić się z opinią J. Horwata, że Wiśniowiecki przystąpił do powstałej konfederacji wojskowej, skoro namawiał chorągwie, które nie złożyły dotąd przysięgi, aby zaakceptowały związek szczebrzeszyński mówiąc, że *nie widzi nic zdrożnego w tej przysiędze i perswaduje, aby przysięgali*¹⁷.

¹² Leszczyńskiego wymienia jedynie agent angielski w Polsce F. Sanderson w liście do J. Williamsona z Gdańska 10 XII 1672. Vide: B PAU PAN, rkps 8188, k. 113-114.

¹³ *W. Rej do króla Michała ze Szczebrzeszyna 24 XI 1672*, [w:] *Ojczyście spominki w pismach do dziejów dawnej Polski*, oprac. A. Grabowski, t. II, Kraków 1845, s. 190-191 (w edycji tej omyłkowo podano wojewodę bełskiego zamiast kasztelana bełskiego). Właściwy zapis tego listu znajduje się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie [dalej BUW], rkps 1958, k. 96-96v.

¹⁴ Archiwum Główne Akt Dawnych [dalej: AGAD], Archiwum Radziwiłłów [dalej: AR], dz. V, 11076, s. 54-56, *A. Ostrogski-Zasławski do K. Radziwiłłowej ze Szczebrzeszyna 28 [XI] 1672*.

¹⁵ „Już przy świecech jm. pan hetman sam przysięgał, takąż przysięgą jako i insi, tylko na końcu trochę [ją] odmieniono”. J. Szornel, op. cit., s. 22.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem; J. Horwat, *Działalność polityczna i wojskowa księcia Jerzego Dymitra Wiśniowieckiego hetma-*

Prawdopodobnie wraz z hetmanem polnym do Szczepczeszyna przybył wojewoda ruski Stanisław Jabłonowski, który z tego właśnie miejsca 26 listopada 1672 r. wydał uniwersał do szlachty chełmskiej¹⁸. Nic nie wskazuje na to, by Jabłonowski nie zaprzysiął związku wojskowego, gdyż wtedy Sobieski nie omieszkałby wspomnieć o tym swojej żonie. W listach pisanych w tym czasie do Marysieńki hetman wielki koronny oburzał się jedynie na wojewodę ruskiego za to, że przyjął konfederację gołębską, *boć się naszych tam głów szacować i poprzysięgać nie godziło*¹⁹. Jednakże tak Wiśniowiecki jak i Jabłonowski mimo zaaprobowania związku szczepczeszynskiego, odsunęli się na bok i stąd też nie można ich uznać za przywódców konfederacji wojskowej.

Kolejną grupę aktywnych działaczy konfederacji szczepczeszynskiej stanowili oficerowie, którzy jako posłowie reprezentowali związek wojskowy w poselstwach do króla oraz na sejmikach i zjazdach partykularnych. W poselstwie do Michała Korybuta udała się dwójka konfederatów: łowczy koronny Jan Żełęcki reprezentujący Sobieskiego i porucznik Stanisław Okuń, który był przedstawicielem wojska koronnego²⁰. Trudniejsze zadanie mieli natomiast konfederaci, którzy posłowali na sejmiki i zjazdy partykularne. Znamy niestety nazwiska tylko kilku oficerów, którzy reprezentowali związek wojskowy na zgromadzeniach szlachty koronnej. Na sejmik generalny pruski posłował pułkownik Jan Górzyński, zaś na generał województwa mazowieckiego porucznik Mikołaj Okuń²¹. Z kolei do Środy na obrady województw poznańskiego i kaliskiego reprezentantem skonfederowanego wojska był porucznik Samuel Gurowski, zaś do Lublina wyprawiono z instrukcją porucznika Wacława Rozwadowskiego²². Z wyjątkiem

---

na polnego (koronnego) wojewody bełskiego w latach 1669-1672, „Rocznik Przemyski”, t. XXVII, 1990, s. 181; I. Czamańska, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007, s. 322-323.

¹⁸ Archiwum Państwowe w Lublinie [dalej: AP Lublin], Księgi Grodzkie Chełmskie, RMO 91, k. 401-401v, *Uniwersał S. Jabłonowskiego do szlachty ziemi chełmskiej ze Szczepczeszyna 26 XI 1672*.

¹⁹ *J. Sobieski do Marysieńki z Łowicza 11 XII 1672*, [w:] J. Sobieski, op. cit., s. 426-429. O zaprzysiężeniu przez Jabłonowskiego konfederacji gołębskiej wspomina także Sobieski w liście do Marysieńki ze Szczepczeszyna 1 XII 1672. Ibidem, s. 421-425; M. Wagner, *Stanisław Jabłonowski (1634-1702). Polityk i dowódca*, cz. 1: *Senator Rzeczypospolitej*, Siedlce 1997, s. 107-108.

²⁰ *Instrukcja wojska koronnego posłom do króla ze Szczepczeszyna 1 XII 1672*, [w:] *Pisma do wieku...*, cz. II, s. 1150-1151; Warto zauważyć, że Żełęcki 11 II 1673 r. po raz drugi zaprzysiął konfederację szczepczeszynską. Vide: L. A. Wierzbicki, op. cit., s. 188.

²¹ Archiwum Państwowe w Gdańsku [dalej: AP Gdańsk], Recesy Stanów Prus Królewskich 300,29,169, k. 221-223, *Instrukcja wojska koronnego na sejmik generalny ziem pruskich ze Szczepczeszyna 30 XI 1672*; BUW, rkps 1958, k. 102-104, *Instrukcja wojska koronnego na sejmik generalny województwa mazowieckiego ze Szczepczeszyna 30 XI 1672*.

²² Nazwiska posłów wojska koronnego na zjeździe partykularnym w Środzie podaje *Diariusz sejmiku śrdeckiego pro die 13 XII [1672] złożony*. Vide: Biblioteka Narodowa [dalej: BN], Biblioteka Ordynacji Zamojskiej, nr 1188, s. 386-391; BUW, rkps 1958, k. 106-106v, *Z Poznania de data 17 decembris anno 1672; Instrukcja wojska koronnego na sejmik województwa lubelskiego ze Szczepczeszyna 30 XI 1672*, [w:] *Pisma do wieku...*, cz. II, s. 1144-1150.

pułkownika Górzyńskiego, wszyscy trzej porucznicy otrzymali do pomocy w poselstwie towarzysza z chorągwi wojska koronnego.

Inną grupę aktywnych konfederatów szczebrzeszyńskich tworzyli wojskowi, którzy w grudniu 1672 r. zwalczali zaciągi konfederatów gołąbskich. Pierwszym z nich był bliski współpracownik hetmana Sobieskiego, starosta grabowiecki i porucznik Marek Matczyński. To właśnie on w Zwoleniu rozproszył chorągiew rotmistrza Samuela Głogowskiego²³. Z kolei chorągwie wołoskie pod dowództwem rotmistrzów Atanazego i Stanisława Miączyńskich rozbiły pod Rawą chorągiew nowego zaciągu rotmistrza Andrzeja Zaleskiego²⁴. To właśnie ci oficerowie wzięli na siebie najtrudniejsze zadanie, jakim było rozbijanie, a tym samym zastraszanie wojsk konfederacji gołąbskiej. Można nawet zaryzykować stwierdzenia, że Matczyński i Miączyńscy byli najgorliwszymi z konfederatów szczebrzeszyńskich.

Wymienione osoby należały do grupy przywódców konfederacji wojska koronnego w pierwszym, a zarazem początkowym okresie jej istnienia, czyli od końca listopada do połowy grudnia 1672 r. Był to czas największej aktywności w działaniach związku wojskowego. Po kilku tygodniach bierności, nastąpił drugi, lecz już sychły okres aktywności konfederatów szczebrzeszyńskich, który miał miejsce od końca stycznia do początku marca 1673 r.

W końcu stycznia 1673 r. konfederaci wojskowi znaleźli się w siedzibie prymasa M. Prażmowskiego w Łowiczu, gdzie hetman J. Sobieski wyznaczył na 3 lutego kontynuację obrad w kole generalnym wojska koronnego. Według relacji jednego z konfidentów magnackich, w Łowiczu znajdowało się wówczas około 30 poruczników i towarzyszy. Oprócz wspomnianej wyżej grupy czołowych konfederatów szczebrzeszyńskich²⁵, w siedzibie prymasa pojawił się także strażnik koronny i rotmistrz Stefan Bidziński. Warto podkreślić, że według krążących w drugiej połowie listopada 1672 r. pogłosek, to właśnie on miał zostać marszałkiem związku wojska koronnego²⁶.

Poza nimi na kontynuację obrad koła generalnego zjechało wielu innych konfederatów szczebrzeszyńskich. Był to przede wszystkim chorąży nadworny koronny Wojciech Prażmowski, pozbawiony urzędu przez konfederatów gołąbskich. Następnie podstoli lwowski Marcin Zamoyski, który na początku 1672 r. został marszałkiem utworzonego w obozie pod Mohylowem związku wojskowego. Ponadto w Łowiczu pojawili się: starosta parczewski i rotmistrz Jan Karol Daniło-

²³ J. Szornel, op. cit., s. 22-23; O starciu pod Zwoleniem wspomina też instrukcja województwa sandomierskiego z 13 XII 1672. Vide: B PAU PAN nr 8338, k. 434-448v. Fragmenty tej instrukcji przytacza M. Sikorski, op. cit., s. 219-220.

²⁴ J. Szornel, op. cit., s. 23; Inny opis starcia pod Rawą podaje M. Sikorski, op. cit., s. 220.

²⁵ Byli to: J. Sobieski, A. Potocki, M. Jaskólski, A. Niezabitowski, J. Żelęcki, M. Sieniawski, H. Lubomirski, A. Ostrogski-Zasławski, M. Matczyński i J. Górzyński.

²⁶ BUW, rkps 1958, k. 94, *Z Warszawy d. 25 novembris* [1672].

wicz, podstoli sandomierski i pułkownik Marcejan Chełmski oraz podstoli chełmiński i podpułkownik Stanisław Morsztyn²⁷.

Konfederaci szczeczerszyńscy, którzy wraz z grupą malkontentów zebrali się w Łowiczu, wzięli na siebie ciężar rozmów prowadzonych z konfederatami gołębskimi. Na początku lutego 1673 r. na rozmowy do Warszawy udał się kasztelan sanocki M. Jaskólski oraz dwaj inni przedstawiciele skonfederowanego w Szczeczerszynie wojska. Był to stolnik lwowski i rotmistrz Aleksander Chodorowski oraz pisarz lwowski i porucznik Michał Rzewuski²⁸. Z poselstwa wymówił się natomiast chorąży sanocki i porucznik Aleksander Polanowski²⁹.

Na końcu należy wymienić tych konfederatów, którzy na początku marca tego roku, tuż przed rozwiązaniem konfederacji gołębskiej i zaprzestaniem działalności związku szczeczerszyńskiego, weszli w skład poselstwa wojskowego wysłanego do Warszawy. Na jego czele stanął strażnik wojskowy i pułkownik Michał Zbrozek. Oprócz wyżej wspomnianych, A. Chodorowskiego i M. Rzewuskiego, w składzie delegacji wojska koronnego znaleźli się oficerowie: stolnik sochaczewski i porucznik Mikołaj Okuń, porucznik Florian Maj, podkomorzy chełmiński i generał-major Krzysztof Korycki, pułkownik Michał Żebrowski, stolnik różański i podpułkownik Hieronim Petrykowski i generał adiutant Franciszek Gałęcki³⁰. Poselstwo to przybyło do stolicy dopiero 12 marca, a więc nazajutrz po podpisaniu pacyfikacji wewnętrznej, i miało publiczną audiencję na sesji inauguracyjnej obrady sejmu pacyfikacyjnego. Tym samym konfederacja szczeczerszyńska straciła podstawy do dalszej działalności, gdyż Rzeczypospolita wracała do zwyczajnej formy rządów, o co przez blisko 4 miesiące zabiegało skonfederowane wojsko.

Z grona konfederatów szczeczerszyńskich najaktywniejszą postacią od momentu powstania tego związku, aż do zaprzestania jego działalności, był hetman wielki koronny Jan Sobieski. W omawianym tu okresie był on nie tylko przywódcą skonfederowanego wojska koronnego, ale także stał się liderem stronnictwa malkontentów. Drugie miejsce pod względem aktywności zajmował niewątpliwie kasztelan sanocki Mariusz Jaskólski. Natomiast z grona oficerów największą aktywnością wykazywał się starosta grabowiecki Marek Matczyński i porucznik Mikołaj Okuń.

Na podstawie dostępnych źródeł można stwierdzić, że grupa liderów związku

²⁷ B. L. Rudziejowski do A. Lubomirskiego z Łowicza [28] I 1673, Archiwum Państwowe w Krakowie [dalej: AP Kraków], Archiwum Sanguszków [dalej: AS], Korespondencja 1, s. 235-242 art.; Biblioteka Czartoryskich w Krakowie [dalej: BCz.], Zbiór Muzeum Narodowego w Krakowie nr 169, t. III, *Diariusz Jana Antoniego Chrapowickiego*, s. 143, 146, 149, 159, 164.

²⁸ BUW, rkps 71, s. 501-504, *Instrukcja delegatom od zjazdu łowickiego dana w Łowiczu 1 II 1673*.

²⁹ AP Kraków, AS, Korespondencja 1, s. 235-242, B. L. Rudziejowski do A. Lubomirskiego z Łowicza [28] I 1673.

³⁰ *Materiały do dziejów wojny polsko-tureckiej 1672-1676*, oprac. J. Woliński, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. X, 1964, cz. 1, s. 239-254.

szczebrzeszyńskiego składała się z hetmana wielkiego koronnego, trzech senatorów, czterech urzędników koronnych oraz dwóch urzędników wojskowych i niespełna trzydziestu oficerów. To właśnie te osoby, które kierowały działaniami skonfederowanego wojska koronnego na przełomie 1672 i 1673 r., osiągnęły w pełni swój cel. Rzeczpospolita wróciła do stanu sprzed zawiązania konfederacji gołąbskiej, rola wojska w życiu politycznym wyraźnie wzrosła, a prerogatywy hetmana wielkiego koronnego zostały utrzymane.

SUMMARY

Confederates from Szczebrzeszyn. Leaders of the royal army union at the turn of years 1672-1673

The confederation of a royal army was formed in Szczebrzeszyn on November 23rd, 1672. This time the army protested against changes, introduced into the nobility in a military camp close to the Gołęb (the general confederation was formed here as well). The Szczebrzeszyn union was directed by the group of people, and under the leadership of the Grand Hetman of the Crown Jan Sobieski. Other leaders of the union were: three senators associated with the army, four royal officials, two military officials, as well as nearly thirty officers. These people took up politic and military actions, against confederates from Gołęb. As a result, leaders of the royal army union brought to the cancelling the Gołęb confederation and to the abolition of the state of emergency in Rzeczpospolita (Polish-Lithuanian Commonwealth). Army confederates finished their movement on March 11th, 1673, during the peaceful sejm (parliament), when they were reconciled with the King Michal Korybut Wiśniowiecki. But due to all these actions, leaders of the Szczebrzeszyn confederation increased the role and position of the army itself in the state. All prerogatives of the Grand Hetman of the Crown were sustained as well.

РЕЗЮМЕ

Щебжешинские конфедераты. Руководители союза коронной армии на переломе 1672 и 1673 годов.

23 ноября 1672 г. в Щебжешине создано следующую конфедерацию коронной армии. В этот раз армия внесла протест изменениям, которые ввела коронная шляхта, находящаяся в генеральном лагере возле Голембя, где названо ее генеральной конфедерацией голубской. Группа, которая состояла из нескольких десятков человек во главе с большим коронным гетманом Яном Собеским, руководила действиями щебжешинского союза. Кроме его к лидером этого союза можно было зачислить трех сенаторов связанных с армией, четырех коронных служащих, двух военных служащих и почти 30 офицеров. Это те люди, которые на переломе 1672-1673 гг. предприняли конкретные военные и политические действия, которые были выдвинуты против голомбским конфедератом. В эффекте руководители армии коронной привели к ликвидации голубской конфедерации и снесли чрезвычайное состояние Речи Посполитой. Военные конфедераты закончили свою деятельность 11 марта 1673 г., когда появились в усмирительном сейме и помирились с королем Михаилом Корибутом Висневецким. Руководители щебжешинской конфедерации привели к росту роли армии в государстве а prerogatywy большого гетмана коронного удержались.